

Theophülaktosról – még egyszer

Adalék Jung Károly megjegyzéseihez

Ha semmi másért, már azért is érdemes volt megpiszkálnunk „Teofilat” rejtélyes személyének kérdését – noha egyikünknek sem ez volt az eredeti célja –, hogy kiderüljön, a mai magyar történetírás érthetetlenül megfélelkezett a jeles bizánci szerzőről, noha XIX. századi auktoraink közül többen is tudtak róla, hivatkoztak rá. A már említett Kandra Kaboson és Szalay Lászlón kívül például a hosszú ideig méltatlanul elfelejtett Kállay Ferenc is. Mitológiai pályamunkája, *A pogány magyarok vallása*, melyet 1848-ban nyújtott be a Kisfaludy Társaságnak, s amelyért ötven arany jutalomban részesült, csak nem sokkal a halála után, 1861-ben jelenhetett meg a pesti „Lauffer és Stolp urak” kiadásában. (Hasonmás kiadására az 1990-es években a Püski vállalkozott.) Munkája első részének („A magyarok istene”) 2. fejezetében („Egy vagy több istent hittek-e a pogány magyarok?”) nemcsak hivatkozik Theophülaktosra, de – forrásmegjelölés nélkül – idézi a bizánci történetíró számunkra (ezúttal) fontos sorait is, latin nyelven. Az alábbiakban közlöm a teljes szövegrészt, mivel meggyőződésem szerint hozzásegít a vitatott kérdés jobb megvilágításához.

„Theophylactus szinte megismeri, hogy a turkok az az szerinte a magyarok a világ teremtőjét uralták, annak áldoztak, de egyszersmind a természeti erőket vagy elemeket is tiszteletben tarták, »Turcae ad modum stolidè ignem colunt, aeremque et aquam venerantur, telluri hymnos concinunt, adorant autem tantum modoet deo nuncupant, qui hanc rerum universitatem aedificavit (ez a Teremtő). Huic equos et boves et oves sacrificant, habentque sacerdotes, in quibus inesse vaticinandi facultatem arbitrantur. (Hist. I. VII. c. 8.)«” (A pogány magyarok vallása. Irta Kállay Ferencz. Magyar Tudós Társasági r. tag s volt kir. százados-hadbíró. Pest. Kiadják Lauffer és Stolp., 1861., 20.)

A latin szöveg alapján ismét csak az látszik valószínűnek, hogy Theophülaktosz eredetileg mégiscsak turkokat említ.

Természetesen ez egyáltalán nem cáfolja azt, hogy Theophülaktosz beszél az ogorokról, sőt az uarokról (avarok?) és a chunnikról (hunok?) is – mint előző cikkemben utóbbiakat magam is említettem, azonban nem a lamentációnk tárgyát képező szövegrészben.

Jung Károllyal mélységesen egyetérték, amikor kifogásolja, hogy Theophülaktosznak a magyar őstörténetre vonatkozó szövegei egyetlen mai magyar alapműben, forrásgyűjteményben sem találhatók meg. Ez valóban furcsa és érthetetlen. Okait magam sem ismerem, de élek a gyanúperrel, „csupán” arról van szó, hogy a bizánci szerző adatai nem illenek bele a mai magyar őstörténeti kánonba – ő például, amennyire magam felületesen ismerem ezt a kérdést, az ogorok (ugorok?), az uarok és a chunnik hazáját a Kaszpi-tengertől délkeletre, Hyrkániában tudja, s mindezt okadatozza is.

Azokban ez már valóban nem filológiai kérdés, hanem inkább – némi iróniával szólva – „tudománydogmatikai”, s taglalása a történészekre vár. Ehhez azonban – föltételezem – nélkülözhetetlen (volna) valamennyi ismert kútfő hozzáférhetővé tétele és szabad forráskritikája. A magyarok előtörténetének kutatásában enélkül ugyanis aligha valósítható meg valaha is a sine ira et studio alapkövetelménye.